

related professions like. In the article author was revealed with delineated position the role of humanistic orientation of the individual as the basic source of social teacher professionalism. Also was described the key moral features that are the basis of formation moral person professional.

Keywords: *humanism, moral quality, social pedagogy, professional competence, social responsibility.*

Зозуляк-Случик Роксоляна Василівна – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Педагогічний інститут, кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи; доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, к. пед. наук, доцент. E-mail: zozulyak_roksolyana@ukr.net

Zozuliak-Sluchyk Roksolyana Vasulivna – Carpathian National University named after V. Stefanik, Pedagogical Institute, Department of Social Education and Social Work; professor of social pedagogy and social work, to. Ped. Science, Associate Professor. E-mail: zozulyak_roksolyana@ukr.net

УДК 378.1

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Т. О. Івашкова

У статті розглядається значимість та необхідність формування духовних цінностей майбутніх офіцерів-прикордонників. Виявлені основні підходи до визначення змісту понять «цінності» та «духовні цінності», їх роль та місце у формуванні особистості майбутнього офіцера-прикордонника.

Ключові слова: *цінності, духовні цінності, формування духовних цінностей у майбутніх офіцерів-прикордонників.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В умовах європейської та світової інтеграції нашої держави, наявність низки проблем, пов'язаних із загальною соціокультурною ситуацією, та зміни в пріоритетах ціннісних орієнтацій, зумовлюють необхідність проведення наукового пошуку у сфері соціокультурних досліджень. Підвищення рівня вимог до професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України передбачає формування високодуховної

особистості майбутнього правоохоронця та створення якісно нової системи цінностей у кожній особистості.

Проблема формування та зміни духовної сфери особистості постійно привертала увагу дослідників. Об'єктом досліджень виступали цінності, ідеали, потреби, інтереси, пріоритети особистості. Сучасні науковці висловлюють власну позицію відносно духовно-морального розвитку особистості, акцентуючи увагу на існуванні певних вад у цій сфері. Тому завданням вищої школи є підготовка не лише висококваліфікованих фахівців із сформованими професійними якостями, а фахівців із високим рівнем духовного розвитку, сформованою системою цінностей та позитивним ставленням до духовних традицій нашого народу. Значення цінностей в житті кожного пояснюється там, що саме вони є основою для визначення життєвих планів та цілей, формують мотиви поведінки особистості, впливають на індивідуальну позицію по відношенню до соціальних, політичних, економічних процесів, а також спонукають особистість до саморозвитку і самовдосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. У ракурсі нашого дослідження становлять інтерес праці педагогів з питань вивчення та формування духовного світу особистості Г. Авдіянц, С. Гончаренко, І. Зязюн, А. Здравомислов, О. Климишин, С. Кримський, О. Омельченко, Г. Шевченко та ін. Зокрема, науковці М. Бахтін, І. Бех, В. Долженко, І. Коваленко, О. Сухомлинська розглядають питання виховання духовних цінностей особистості. Окремі аспекти духовної культури, які характеризують особистість висвітлили дослідники Г. Авдіянц, О. Вишнеvsька, О. Олексюк, О. Сталевська.

Мета статті – на основі аналізу психолого-педагогічних поглядів дослідити проблему формування духовних цінностей у майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. В межах дослідження формування духовних цінностей у майбутніх офіцерів прикордонників слід звернутись до визначення понять «цінності» та «духовні цінності».

Так, у педагогічному словнику поняття «цінність» визначається як значущість явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальних груп чи особи (у широкому сенсі розуміння цього поняття) та моральні й етичні імперативи, що вироблені людською культурою і є продуктами суспільної свідомості (у більш вузькому розумінні) [1]. Автори

соціолого-педагогічного словника розглядають поняття «цінність» у двох значеннях: 1) властивість суспільного предмета задовольняти визначені потреби соціального суб'єкта (людини, групи людей, суспільства); 2) поняття, за допомогою якого характеризують соціально-історичне значення для суспільства й особистісний зміст для людини визначених явищ дійсності [2].

У теоретичному дослідженні сутності цінностей виявлені і інші трактування. Зокрема, на думку А. Здравомислова, для людини цінністю є передусім її особисті інтереси, які «відокремилися» від суспільних [3, с. 166].

Узагальнюючи різні підходи до трактування цього поняття, можна дійти висновку, що цінності є багатограним та складним явищем. Вони набувають вагомого значення як у духовному, так і в матеріальному бутті особистості, та зокрема формують відношення особистості до матеріальних і духовних благ. Цінності є певним регулятором відносин між індивідами та окремими соціальними групами. У цьому аспекті слід зазначити, що показником сформованості особистості є не процес набуття цінностей, у тому числі і духовних, а можливість їх продукування. Так, специфіка майбутньої діяльності офіцерів-прикордонників вимагає від них не лише сформованої системи знань, але й наявності високого рівня загальної та професійної культури, що виявляється у здатності на високому рівні дотримуватись моральних та етичних принципів і цінностей, будувати відносини на основі гуманістичних ідеалів, та знаходить вияв у прийнятті виважених рішень та вірних вчинках.

Результати аналізу праць вчених дозволили виявити існуючий розподіл цінностей на види в залежності від різних критеріїв. Сучасні дослідники розрізняють цінності загальнолюдські (універсальні), національні, етичні (моральні), гуманістичні. В залежності від сфери виникнення виділяють матеріально-економічні, соціально-політичні та духовні цінності. Можна також вести мову про цінності вищого і нижчого порядку. Оскільки предметом нашого дослідження є духовні цінності, звернемо увагу на розуміння останніх.

М. Бахтін подає наступне розуміння поняття «духовні цінності»: це те в науці, моралі, мистецтві, що об'єктивно потрібне, корисне для суспільства та розвитку особистості [4, с. 81-82]. Існує думка, що духовні цінності – специфічна форма існування цінностей, які створюються за допомогою розуму та серця людини – у науці, релігії... народній творчості (ідея, ідеал, образ, традиція тощо) [5, с. 32].

Отже, духовні цінності є цінностями вищого порядку, що перетворюються в особистісні ціннісні орієнтації фахівця та відображають специфіку його діяльності.

Процес формування духовних цінностей майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає створення умов для формування та розвитку як загальнолюдських цінностей так і специфічних військових, які виникають і функціонують у правоохоронній сфері і характеризуються значимістю правоохоронних органів для забезпечення безпеки держави, суспільства, гуманного відношення до кожного громадянина, недопущення вчинення правопорушень, урахування та збереження історичного досвіду.

Відіграючи ключову роль у формуванні особистості, духовні цінності виконують низку важливих функцій. Найбільш вдалу класифікацію, на наше переконання, здійснив І. Кононов, виокремивши чотири основні функції.

Перша – інтегруюча – зводиться до інтеграції безкінечної множини розрізнених людських дій і вчинків в єдину цілісну систему практичної взаємодії соціального організму з природою, систему, що відрізняється особливим внутрішнім розчленуванням і що знаходиться в постійному процесі руху до нових якісних станів.

Друга функція пов'язана з регулюванням індивідуальної поведінки. А.О. Ручка визначив її так: «Виступаючи як знаряддя соціального регулювання в нашому суспільстві, вони є тією проміжною ланкою, яка з'єднує поведінку людини з його найважливішими соціальними інститутами, з його ідеалами та вимогами». Найбільш докладно ця функція розглядається в диспозиційній концепції регулювання соціальної поведінки людини, розробленій В. Ядовим зі співробітниками. В. Хмелько передає сутність цієї концепції: «Основною в цій концепції є ідея про те, що внутрішня регуляція соціальної поведінки людини здійснюється складно організованою системою її відносин до умов свого існування і діяльності, котрі обумовлюють домінуючу спрямованість як сприйняття зовнішніх соціальних впливів, так і практичної діяльності, та що всі відносини, які виконують регулятивні функції, при всій їхній різноманітності, є не що інше, як диспозиції особистості, зафіксовані соціальним досвідом людини схильності сприймати та оцінювати умови діяльності, а також діяти в цих умовах певним чином» [6].

Свою діяльність людина буде у відповідності до нормативів і цінностей. Без усвідомлення людиною змісту духовних цінностей, якими вона керується, неможливо визначити цілі її діяльності. Саме цей

суб'єктивний аспект вироблення цілей діяльності людей і відображується категорією ціннісної орієнтації. Феномен ціннісних орієнтацій пов'язаний з тим, що людині доводиться самовизначатися в неоднорідному ціннісному просторі. Отже, ціннісна орієнтація – складне утворення, яке відображає різні рівні і форми взаємодії суспільного та індивідуального в особі й усвідомлення нею навколишньої діяльності, і включає в себе когнітивний та емотивний компоненти.

Третя функція – ідентифікаційна, або ототожнююча. Самоідентифікація – механізм, завдяки якому особистість ототожнює себе з якоюсь спільнотою. Через таке ототожнення виникає і ставлення до норм цієї спільноти як до своїх. Тобто самоідентифікація виступає умовою дієвості функції регулювання індивідуальної поведінки. Безумовно, самоідентифікація – не просто результат вільного вибору людини. Спільнота, до якої особистість належить, вимагає від своїх членів певних ідентифікаційних практик, примушує до них.

Четверта функція була виділена Т. Парсонсом. Суть цієї функції американський соціолог вбачав у тому, що цінності відіграють роль стандартів чи критеріїв для вибору з наявних альтернатив, які властиві будь-якій ситуації людської дії. Тобто цінності є необхідною передумовою операції оцінки, без якої людська діяльність неможлива [7, с. 4-5].

Безпосередньо через виділені функції реалізується роль духовних цінностей у формуванні особистості.

Висновки. Проведений аналіз соціологічних і психолого-педагогічних досліджень з проблематики особливостей змісту, функцій, закономірностей формування духовних цінностей у офіцерів-прикордонників дозволив дійти висновку, що духовні цінності в умовах соціокультурного розвитку є одним із чинників, який забезпечує становлення майбутнього фахівця правоохоронної сфери та формування у нього ціннісного відношення до себе, інших індивідумів, результатів своєї діяльності та процесів, які відбуваються у суспільстві.

Література

1. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : МарТ, 2005. - 448 с.
2. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула. – К. : ЕксОБ, 2004. – 304 с.

3. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М., 1986. – 223 с.
4. Бахтін М. Формування духовно-моральних орієнтацій майбутніх робітничих кадрів – учнів ПТУ / М. Бахтін // Вища освіта України. – 2006. – № 4. – С.80-86.
5. Краткий философский словарь / [сост. В.И. Воловик, Г.В. Воловик]. – Запорожье : Просвіта, 2004. -140 с.
6. Кононов І. Ф. Етнос. Цінності. Комунікація. – Луганськ : Альма-матер, 2000. – 494 с.
7. Барабаш В. А. Теоретико-методологічний аспект вивчення ціннісних категорій у соціально-педагогічній практиці / В. А. Барабаш // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 145 / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького ; [голов. ред.: А. І. Кузьмінський ; редкол. серії: Н. А. Тарасенкова (відп. ред.) та ін.]. – Черкаси : 2009. – С. 3-7.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ

Т. А. Ивашкова

В статье рассматривается значимость и необходимость формирования духовных ценностей будущих офицеров-пограничников. Выявлены основные подходы к определению содержания понятий «ценности» и «духовные ценности», их роль и место в формировании личности будущего офицера-пограничника.

Ключевые слова: ценности, духовные ценности, формирование духовных ценностей у будущих офицеров-пограничников.

FORMATION OF SPIRITUAL VALUES OF THE FUTURE BORDER GUARD OFFICERS

T. A. Ivashkova

In the article the importance and necessity of formation of spiritual values of future officers-border guards. The basic approaches to define the content of concepts «values» and «spiritual values», their role and place in the formation of future border guard officer.

Keywords: values, spiritual values, spiritual values in the formation of future officers-guards.

Ивашкова Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Національної академії ДПСУ ім. Б. Хмельницького (м. Хмельницький, Україна). E-mail: ivashkova_ta76@mail.ru

Ivashkova Tetyana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Theory and History of State and Rights of the National Academy of State Border Service named after Bohdan Khmelnytsky (Khmelnysky, Ukraine). E-mail: ivashkova_ta76@mail.ru УДК 378

УДК 378

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНА ДОМІНАНТА УКРАЇНСЬКОЇ ВИХОВНОЇ ПАРАДИГМИ У І ЧВ. ХХІ СТОЛІТТЯ

О. П. Лучанінова

Автор здійснює генезис поняття «парадигма» в історії освіти та людства, окреслює особливості виховної парадигми І чверті ХХІ століття, розкриває роль духовно-культурної домінанти виховної парадигми у формуванні студента як особистості.

Ключові слова: виховна парадигма, духовно-культурні цінності, виховання особистості.

Постановка проблеми. Сьогодні серед студентської молоді спостерігається поляристість у поглядах на життя, навчання, придбання професії, смисл життя, на місце цінностей і себе як особистості у суспільстві. Більша частина молоді не хоче напружувати зусилля, живе за інерцією, вища освіта сприймається нею як необхідна умова для кращого працевлаштування, а не як ознака освіченості й культури. Безперечно, що епоха перемін – це завжди важко для суспільства. Складність проблеми виховання сучасної молоді обумовлена ще й тим, що ціннісні пріоритети у значної частини молоді розмиті, не затребувані. Також утрачають певне значення в житті сучасної студентської молоді деякі духовні орієнтації і цінності. Щоправда, сьогодні у силу обставин студенти більше стали цікавитися політикою, суспільно-політичним життям, але далеко не всі люблять читати, відвідувати культурно-мистецькі заклади, займатися спортом, художньою самодіяльністю, мистецтвом, творчістю. Зміни у ціннісних орієнтаціях молоді (часто не на користь високих суспільних ідеалів) вимагають перегляду не тільки виховної парадигми, а й всієї системи виховної роботи у вищій школі, пошук і впровадження нових форм і

методів роботи із студентською молоддю з метою підготовки і виховання студентів не лише високими професіоналами своєї справи, а справжніми гуманістами.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження духовно-культурних цінностей, ціннісного відношення до освіти висвітлено в роботах вітчизняних та закордонних вчених-філософів (В. Андрущенко, І. Зязюн, І. Ільїн, В. Кремень, В. Мясішев, Л. Сохань, В. Шинкарук, В. Яковенко); психологів (Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Л. Виготський, С. Рубінштейн) і педагогів (Є. Бондаревська, Д. Вецель, С. Гончаренко, О. Духнович, В. Кузь, Б. Ліхачов, О. Олексюк, О. Пометун, В. Сухомлинський, К. Чорна, Г. Шевченко, В. Яковенко).

Парадигмальні зміни у контексті соціальних практик, освітньо-виховні парадигми вивчають В.П. Андрущенко, А.М. Бойко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, В.В. Корженко, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоева, Я.В. Цехмістер, О.В.Чалий; коеволуційну парадигму у професійній педагогічній освіті – Г.Г. Тараненко; виховний простір, виховне середовище вищого навчального закладу (Ю.П. Сокольніков, Ю.С. Мануйлов). Питанням виховання студентської молоді на початку ХХІ століття присвячено достатньо робіт саме вітчизняних педагогів-науковців. Вихованням особистості з позицій психології опікується у своїх працях І. Бех; поліпарадигмальний зміст освіти вивчають В. Огнев'юк, Л. Губернський, В. Андрущенко; самовиховання особистості розкриває С. Главацька; теорію й методику виховання студентської молоді обґрунтовують М. Васильєва, В. Лозова, С. Карпенчук, Г. Троцько та ін.; особливості виховної роботи в системі ВТНЗ, викладання й виховання у вищій школі розглядають Г. Савощ, Ю. Фокін та ін.; виховні системи ВНЗ та виховання особистості студента, інноваційної культури студентів вивчають О. Лучанінова, Л. Штефан; проблемою відродження духовно-культурних цінностей освіти у студентської молоді опікується М. Безугла та ін.

Актуальним завданням освіти ХХІ ст. стає методологічне обґрунтування виховної парадигми та системи, орієнтованої не стільки на соціум, скільки на конкретну особистість з усім різноманіттям її особливостей. Взагалі, спрямованість до особистості, прагнення задовольнити її різноманітні пізнавальні потреби, освітні запити – характерна ознака сучасних як освітніх, так і виховних систем. Водночас треба констатувати відсутність загальної багаторівневої вузівської системи виховання професійно компетентних і духовно розвинених фахівців в сучасному освітньому просторі України.